

ANDRIUS NARBKOVAS

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

SUROGATINĖ MOTINYSTĖ – MODERNI MOTERŲ IŠNAUDOJIMO FORMA

Surrogacy – a Modern Form of Exploitation of Women

SUMMARY

Who is the woman who conceives, carries the child and gives birth to it? In the case of surrogacy, this question is not easy to answer. The manipulation of concepts is used to establish a new social disorder. The natural course of biological events no longer determines a woman's motherhood, but is determined by contract. Women who decide to become „surrogate mothers“ pay a heavy price. Behind the noble aims lies a huge business that only creates the illusion of freedom and nobility. Surrogate mothers „rent“ their bodies and receive compensation for the child they give birth to. This exploits the poorest, most vulnerable women from poor countries and promotes reproductive tourism. Surrogacy is linked to prostitution and trafficking, with risks to health and life. Surrogacy violates human rights and the inherent dignity of women. Therefore, surrogacy must be banned worldwide. In order to preserve human dignity, we must first of all abandon the misconception of the human being, and not regard the human body as an object.

SANTRAUKA

Kas yra moteris, kuri pastoja, išnešioja vaiką ir jį pagimdo? Surogacijos atveju į šį klausimą nėra lengva atsakyti. Manipuliuoti sąvokomis pradedama siekiant įtvirtinti naują socialinę tinklą. Tam tikra natūrali biologinių įvykių eiga jau nenulemia moters motinystės – ją lemia sutartis. Moterys, kurios ryžtasi tapti „surogatinėmis motinomis“, sumoka didelę kainą. Už kilnių tikslų slypi milžiniškas verslas, sukuriantis tik laisvės ir kilnumo iliuziją. Surogatinės motinos „nuomoja“ savo kūną ir gauna kompensaciją už pagimdytą vaiką. Šitaip išnaudojamos skurdžiausias, pažeidžiamos moterys iš neturtingų kraštų, skatinamas reprodukcinis turizmas. Surogatinė motinystė siejama su prostitucija ir prekyba žmonėmis, susijusi su rizika sveikatai ir gyvybei. Surogatinė motinystė pažeidžia žmogaus teises ir prigimtinių moterų orumą. Dėl to surogatinė motinystė turi būti draudžiama visame pasaulyje. Norėdami išsaugoti žmogaus orumą, pirmiausia turime atsisakyti klaidingos žmogaus sampratos, žmogaus kūno nelaikyti daiktu.

RAKTAŽODŽIAI: surogatinė motina, antropologija, orumas, reprodukcinis turizmas, moterų išnaudojimas.

KEY WORDS: surrogacy, anthropology, dignity, reproductive tourism, exploitation of women.

IVADAS

Ar tikrai moteris, kuri pastoja, išnešioja vaiką ir jį pagimdo, yra motina? Šių dienų reprodukcinų technologijų kontekste į šį klausimą nėra lengva atsakyti. Dar romėnų teisėje ir civilinės teisės sistemose tradiciškai buvo laikomasi principo *mater semper certa est* (visuomet aišku, kas yra motina) ir buvo akivaizdu, kad motina yra gimdytoja. Tuomet kaip surogatinės motinystės atveju nustatyti, kas yra jo ar jos motina? Pagaliau kaip gali taip būti, kad pagimdžiusi vaiką moteris laikoma ne motina, bet „surogatinė motina“? Tai įvyksta dėl pasirašytos sutarties, „netiesiogiai kažkas yra ‚tikroji‘ motina, paprastai vyro, kurio sperma dirbtinai apvaisinta ‚surogatinė‘ motina, žmona“ (DeMarco 1987: 174).

Net jei kalbėtume apie biologinius tėvus ir atrodytų aišku, kad yra tėvas ir motina, kurių lytinės ląstelės dalyvavo apvaisinime, surogacijos atveju to aiškumo nebelieka. Mat „tas pats vaikas taip pat yra biologiškai susijęs su moterimi, kuri išnuomojo gimdą ir devynis mėnesius jį nešiojo. Pastaroji moteris, nors ir nebūdama genetinė motina, negali būti laikoma tik ‚inkubatoriumi‘, nes, kaip išsamiai paaiškina klinikinė psichologija, ypatingas vaiko ir motinos ryšys atsiranda dėl to, kad ji devynis mėnesius nešioja vaiką savo iščiose“ (Russo 2005: 186).

Turbūt svarbiausia strategija, naudojama naujai socialinei (ne)tvarkai įtvirtinti, yra žodžių apibrėžimo keitimas. Žodžiai yra galingi įrankiai. Žodžiai per visą žmonijos istoriją buvo vartojami kaip galingi ginklai. Kartais geriems, kartais blogiems tikslams. Svarbu, kaip pavadinsi daiktą, o ne koks jis yra. Dabar, kai įsigalėjo naujos reprodukcinės technolo-

gijos, „nebėra taip, kad tam tikra natūrali biologinių įvykių eiga lemia moters motinystę; ją lemia tai, kaip skaitoma sutartis. Vadinant ją ‚surogatinė motina‘, ji stebuklingai virsta kažkuo kitu nei tikra motina, o papildant ją nevaisinga moteris metamorfozuojasi į ‚motiną‘“ (DeMarco 1987: 174). Apskritai terminas „motina“ turi teigiamą konotaciją, todėl „surogatinė motina“ priimama kaip gėris.

Mūsų veiksmų atspirties taškas yra žmogaus asmens samprata, antropologija, kuria vadovaujames. Juk nuo to priklauso ir mūsų sprendimai. Įprasti šūkiei, kad „moteris su savo kūnu gali daryti ką nori“ arba „moterimi ne gimstama, bet tampama“ tik iš pirmo žvilgsnio atrodo teisingi, nes juose glūdi dalis tiesos, bet iš tiesų yra klaidinantys. Todėl teiginys, kad „moteris su savo kūnu gali daryti ką nori“ antropologiškai yra klaidingas. „Kūną kaip daiktą, t. y. nuosavybę, būtų galima pirkti ir parduoti. Savininkas galėtų parduoti kūną bet kokiui tikslu. Nebūtų jokių sunkumų išnuomoti gimdą ar bet kurią kitą kūno dalį. Gimda yra mašinos dalis, ir jei individas yra tos dalies savininkas, jis gali nuspręsti ją išnuomoti kam nors kitam. Taigi surogatinė motinystė būtų pateisinama“ (Hogan, LeVair 1992: 55).

Tačiau žmogus kiekviename veiksmo dalyvauja „visas“ – toks, koks jis ar ji yra su visa žmogiškąja prigimtimi. Kūnas yra asmens dalis, o ne instrumentas, kuriuo žmogus naudojasi. Žmogaus kūnas yra lytiškas, ir tai skirta išreikšti meilę kūno kalba bei pradėti naują gyvybę. „Pasisakančių už abortą teiginys, kad moteris turi teisę kontroliuoti savo kūną ir kad vaikas yra moters kūno dalis, susiduria su prieštaravimu, nes surogacijos atveju

jau nesakoma, kad vaisius yra moters kūno dalis. Maža to, teigiama, kad vaisius net neturi jokio ryšio su moterimi, kuri yra surogatinė motina. Todėl ji gali vaiką, kuris nėra jos, už pinigus atiduoti užsakovams“ (DeMarco 1987: 175).

Akivaizdu, kad toks požiūris į moterį turi įtakos supratimui, kas yra surogatinė motinystė. „Dabar daugelis moterų reikalauja, kad jos kontroliuotų savo reprodukcinį gyvenimą turėdamos ne tik teisę į abortą, bet ir teisę sudaryti susitarimus dėl surogatinės motinystės“ (Minogue 1996: 154).

Negalėjimas susilaukti vaiko kaip dovanos dėl nevaisingumo yra sunkus išbandymas. Tačiau kad ir koks labai suprantamas būtų sutuoktinių troškimas susilaukti vaiko, tai nepateisina jų siekio turėti vaiką bet kokia kaina. Surogacija iš esmės pasitelkiama ne tik nevaisingumo atveju, bet jos griebiasi ir tie asmenys, kurie negali susilaukti vaikų iš principo – vieniši asmenys, tos pačios lyties poros. Šiame straipsnyje siekiama atskleisti, kokią kainą „sumoka“ moterys, kurios ryžtasi tapti „surogatinėmis motinomis“. Kas slypi už, atrodytų, kilnių tikslų?

TERMINIJA

Moterį, kuri yra apvaisinama arba jai yra įdedamas embrionas ir kuri išnešioja vaiką bei pagimdžiusi atiduoda jį kitiems asmenims pagal sudarytą sutartį, vadiname surogatine motina arba gestacine motina. Kiaušialąstės ir spermą tiekiantys asmenys arba donorai yra genetiniai tėvai, o asmenys, kurie planuoja auginti vaiką, yra sutartyje numatyti tėvai. Dažnai, bet nebūtinai, sutartyje numatyti tėvai yra ir genetiniai tėvai. Dažniausiai genetiniai ir sutartyje numatyti tėvai sudaro sutartis su surogatine motina, kad už atlygį arba iš altruistinių motyvų suteiktų reikalingą paslaugą.

Surogatinės motinystės rūšių yra pakankamai daug ir todėl reikia išsiginčyti į turinį. Pirmiausia reikia apibrėžti, kas yra „surogatinė motina“. Šis apibrėžimas taip pat skirtingas. Štai Tikėjimo mokslo kongregacija dokumente „Donum vitae“ pateikia tokį apibrėžimą: a) moteris, kuri nėštumo metu nešioja embrioną, implantuotą jos gimdoje, ir kuri yra genetiškai svetima embrionui, nes jis buvo gautas susijungus „donorų“ lytinėms ląstelėms.

Ji nešioja nėštumą įsipareigodama atiduoti kūdikį, kai jis gims, šaliai, kuri užsakė arba sudarė susitarimą dėl nėštumo; b) moteris, kuri nėštumo metu nešioja embrioną, prie kurio sukūrimo ji prisidėjo dovanodama savo kiaušialąstę, kuri apvaisinta ne jos vyro sperma. Ji išnešioja nėštumą įsipareigodama atiduoti vaiką, kai jis gims, šaliai, kuri užsakė arba sudarė susitarimą dėl nėštumo (Congregation for the Doctrine of the Faith 1987: II, 3).

Toks apibrėžimas nėra tikslus, nes tas pats „surogatinės motinos“ terminas reiškia moterį, kuri išnešioja ir pagimdo bei pagal sutartį atiduoda ne savo biologinį vaiką, ir taip pat moterį, kuri išnešioja, pagimdo ir pagal sutartį atiduoda savo biologinį vaiką.

Praktiškai vartojamos šitos sąvokos. *Gestacinė surogatinė motinystė*: surogatinė motina išnešioja vaiką savo iščiose, tačiau jos pačios lytinės ląstelės nenaudojamos. Todėl tarp jos ir vaiko nėra genetinio ryšio. Nėštumas atsiranda atlikus apvaisinimo mėgintuvėlyje (IVF) procedūrą, naudojant kiaušialąstės ir spermos

donorus, iš kurių vienas arba abu gali būti (nors nebūtinai yra) „užsakovai“.

Tradicinė surogatinė motinystė: naudojama ir surogatinės motinos gimda, ir kiaušialąstės. Todėl ji yra genetinė vaiko motina. Spermą suteikia užsakovas arba donoras, o nėštumas atsiranda natūralaus arba (dažniau) dirbtinio apvaisinimo būdu (McLatchie, Lea 2022: VI).

Kadangi tradicinės surogacijos atveju naudojamos surogatinės motinos kiaušialąstės, ji tampa biologine savo išnešio to vaiko motina. „Dėl to kyla emocinių ir teisinių problemų, todėl tradicinė surogatinė motinystė uždrausta visoje JAV ir nebeprapažįstama kaip surogatinės motinystės forma. Taigi kiaušialąsčių donorė ir surogatinė motina yra du skirtingi žmonės“ (Adoption and Surrogacy Choices of Colorado 2022).

Tradicinė surogacija buvo žinoma jau nuo bibliinių laikų. Nevaisinga žmona sutikdavo, kad jos vyras pradėtų vaiką su kita moterimi, turėdamas lytinius santykius. Pradžios knygoje pasakojama apie egiptietę tarnaitę Hagarą, kuri Abramui pagimdė sūnų Išmaelį, nes Abramo žmona Sara negalėjo gimdyti (Pr 16, 1–15). „Tokia surogacija buvo leidžiama Senajame Testamente, tačiau šiuolaikinėje visuomenėje tai būtų traktuojama kaip svetimavimas, o gimęs vaikas praranda teisę gimi santuokoje“ (Ashley, O'Rourke 1994: 161).

Tradicinė surogatinė motinystė JAV vyko panašiai, tik jau buvo naudojamas dirbtinis apseklimas: „iš altruizmo arba siekdama materialinės naudos moteris sutinka pagimdyti vaiką nevaisingai porai ir dirbtinai apvaisinama vyro sperma“ (Stout 1990: 55). Todėl suprantama, kad kildavo daugybė etinių ir teisinių klausimų. Tačiau kitose šalyse tradicinė surogacija vis dar egzistuoja.

Dar išskiriamos šios surogatinės motinystės rūšys: *komercinė* arba kompensojama surogatinė motinystė (bet koks surogatinės motinystės susitarimas, pagal kurį surogatinei motinai už jos paslaugas atlyginama daugiau nei kompensojamos medicininės išlaidos) ir *altruistinė* surogatinė motinystė (bet koks surogatinės motinystės susitarimas, kai surogatinei motinai negalima atlyginti už jos paslaugas, išskyrus medicininių išlaidų kompensavimą) (Adoption and Surrogacy Choices of Colorado 2022).

Trečiųjų asmenų dalyvavimas vaiko atsiradime sukuria neįprastas situacijas, pavyzdžiui, močiutė pagimdo savo anūkus nevaisingumo problemų turintiems savo vaikams ir pan. „Trečiųjų asmenų buvimas reiškia Koperniko revoliuciją prokreacijos srityje net ir kaip paprastas biologinis faktas“ (Russo 2005: 186). Pasėkmės būna kur kas reikšmingesnės, nes pakerta didžiausias vertybes – šeimą, vyro ir moters tarpusavio ryšį, motinos ir vaiko ryšį.

MOTERŲ IŠNAUDOJIMAS

Surogacija kaip verslas, reklamuodamas galimybę turėti vaiką, sukuria laisvės ir kilnumo iliuziją. Iš tiesų surogatinės motinystės praktika, susijusi su surogatinių motinų gimdos „nuoma“ par-

duodant jų kūnus, kuria reprodukcinių turizmą ir ištisą pramonę. „Reprodukcinio turizmo“ sąvoką 1991 m. pirmą kartą pavartojo Knoppersas ir Le Brisas, apibūdinami piliečių, kurie savo asmeninius

reprodukcinis pasirinkimas vykdo mažiau varžančiose valstybėse, praktika. Kaip toks jis yra bendresnio „medicininio turizmo“ dalis“ (Pennings 2004: 100).

„Moterų, siūlančių savo gimdas klientams, kad šie susilauktų kūdikių, veikla šiuo metu yra pasaulinis komercinis reiškinys, kurio vertė kasmet siekia nuo 2,3 iki 6 milijardų JAV dolerių“ (Deonandan 2020: 269). Ukraina yra viena iš šalių, kur tarptautinė surogacija yra legali. Nesunku suprasti, kad verslo požiūriu tai patraukli šalis. „Procedūros kaina Ukrainoje svyruoja nuo 40 000 iki 65 000 eurų, t. y. gerokai mažiau nei Jungtinėse Amerikos Valstijose (130 000–160 000 JAV dolerių), nors ten ši procedūra leidžiama tos pačios lyties poroms ir nesusituokusiems asmenims. Ukrainos surogatinėms motinoms mokama tik apie 13 000 eurų, kurių didžioji dalis sumokama tik po to, kai vaikas perduodamas numatytiems tėvams. Skelbiama, kad šalyje per surogatinę motinystę gimsta nuo 2000 iki 4000 vaikų“ (Marinelli, DelRio, Straccamore, Negro, Basile 2022: 5646).

Surogatinės motinystės sutartys turėtų būti pripažintos negaliojančiomis, nes jomis „išnaudojamos“ moterys, kurios sudaro šias sutartis kaip surogatinės motinos. Peteris Singeris, gerai žinomas konsekvencialistas utilitaristas, teigia, kad „kai į surogatinės motinystės sutartį įtraukiami pinigai, išnaudojimo galimybės yra visur“ (Singer, Wells 1984: 125).

Sutartis negaliojančias padaro ir tai, kad kyla pagrįsta abejonė dėl jų sudarymo laisvės. Dėl galios skirtumo informuotas sutikimas yra mažų mažiausiai sudėtingas uždavinys. Todėl „dėl socialinių aplinkybių, susijusių su itin dideliu skurdu ir ribotu išsilavinimu, vakarietiška orientacija į laisvo ir informuoto su-

tikimo teises yra neįmanoma“ (Bromfield, Rotabi 2014: 128).

Viena iš šalių pasaulyje, kur klesti surogacija, yra Indija. „Daug moterų pasirašė surogatinės motinystės sutartis tikėdamosi finansinio saugumo. Didžiąją nėštumo dalį jos praleido gyvendamos griežtai kontroliuojamuose nakvynės namuose, ribotai bendraudamos su savo šeimomis. Jos pasirašė sutartis, parašytas joms nesuprantamomis kalbomis. Vakarų poroms panorėjus, jos sutikdavo daryti abortus arba cezario pjūvius pagal skrydžių tvarkaraščius“ (McLatchie, Lea 2022: III). Beje, 2018 m. Indija uždraudė tarptautinę komercinę surogatinę motinystę dėl neturtingų Indijos moterų išnaudojimo.

Akivaizdu, kad kai surogatinė motina „nuomoja“ savo kūną ir gauna kompensaciją už nėštumą, išnaudojamos skurdžiausios, pažeidžiamiausios moterys iš neturtingų kraštų. Taigi surogatinės motinystės atveju laisvo ir informuoto sutikimo nėra, kaip yra ir prostitucijos atveju. Mokslininkai surogatinę motinystę sieja su prostitucija ne be pagrindo. „Prostitucija galima apibūdinti kaip moters kūno pardavimą sekso tikslais be reprodukcinės atsakomybės. Surogatinės motinystės aktas yra tiesiog tas pat, tik atvirkščiai – moters kūno pardavimas reprodukcijai be lytinių santykių. Nė vienu atveju ‚sutikimas‘ nėra pakankama gynybos priemonė, kad būtų galima apginti kraštutinį moters asmenybės pažeminimą“ (McLatchie, Lea 2022: 17). Net kai kurie feministinės krypties mokslininkai surogatinę motinystę prilygina prostitucijai ir teigia, kad „moteris parduoda savo iščias ir taip parduoda savo kūną atsisakydama jo kontrolės“ (Bromfield, Rotabi 2014: 128).

Surogatinė motinystė turi ryšį taip pat ir su prekyba žmonėmis. Moterys ver-

buojamos už pinigus parduoti kiaušialąstes ar tapti surogatinėmis motinomis. „Yra įrodymų, kad vaisingumo agentūros sutelkia kiaušinėlių donorių ir surogatinių motinų pastangas ieškoti kiaušinėlių donorių ir surogatinių nėščiųjų Vakaruose, siekdamas įdarbinti didesnio ekonominio pažeidžiamumo moteris. Besivystančiose šalyse verbuojamos akušerės, kad suviliotų moteris, kurios turi mažų vaikų ir kurioms tenka didelė finansinė našta. Be to, pagal kai kuriuos tarptautinius surogatinės motinystės susitarimus moterys perkeliama iš vienos šalies į kitą, kad būtų apeiti draudžiantys įstatymai“ (McLatchie, Lea 2022: 15).

Moteryų kūnų rinka – tiek seksualinė, tiek reprodukcinė prostitucija – atskleidžia socialinę ontologiją, pagal kurią moterys yra vienas iš pasaulio daiktų, kuriuos galima tinkamai įkainoti – pirkti ir parduoti, taigi ir pavogti. Seksualinės ar reprodukcinės prostitutės į rinką patenka ne kaip veikėjos ar subjektai, bet kaip prekės ar objektai. Tai įrodo faktas, kad suteneriai ir jų kolegos, kūdikių sutarčių sudarinėtojai, gauna didžiąją dalį pelno (Ketchum 2003: 629).

Apskritai žmogaus kūnas negali būti prekybos objektu, nes būtų pažeidžiamas žmogaus kūno nekomercializavimo principas. Surogacijos atveju tai yra moters kūno komercializavimas, kuris pagal sutartį tampa kitų asmenų nuosavybe. Kūno nekomercializavimo principas aiškiai atsispindi donorystėje. „Visuomenė žemina save ir savo narius ir nesugeba tinkamai spręsti savo problemų, jei išnaudoja vargšus, kad šie parduotų dalį savęs. Turtingieji neturėtų spręsti savo sveikatos priežiūros poreikių pasitelkdami vargšų nevilgtį“ (May 1998: 520).

Dėl moterų išnaudojimo galimybės feminisčių judėjimas nėra visiškai vienin-

gas surogatinės motinystės klausimu. „Daugelis feminisčių surogatinę motinystę laiko priemone, padedančia moterims geriau kontroliuoti savo kūną, o kitos surogatinės motinystės sutartis laiko grėsme feministinėms vertybėms. Šios priešininės surogatinę motinystę laiko dar viena galimybe „išnaudoti moteris“, ypač neturtingas moteris“ (Minogue 1996: 154). Atsirandanti galimybė pirkti ir parduoti žmones į geresnę poziciją pastato tuos, kurie gali pirkti ir parduoti. „Todėl leidimas pirkti ir parduoti (arba „nuomoti“) moterų kūnus dar labiau padidina vyrų ir moterų nelygybę“ (Ketchum 2003: 626).

Surogatinė motinystė dėl pačios paslaugos pobūdžio tiesiogiai susijusi su kylančia rizika surogatinės motinos sveikatai ir net gyvybei. Jei imamos kiaušialąstės, tai susiję su kylančiu pavojumi dėl skiriamų hormonų. „Dažnai tikimasi, kad nėščios motinos maksimaliai padidins užsakovų investicijas ir išnešios dvynukus, trynukus, o kai kuriose šalyse – ir didesnius daugiavaisius nėštumus, todėl joms kyla didesnė preeklampsijos ir (arba) nėščiųjų diabeto rizika. JAV Maisto ir vaistų administracijos (FDA) vaisto „Lupron“, kuris vartojamas embrionams perkelti, etiketėje taip pat pažymimas didelis šalutinis poveikis“ (McLatchie, Lea 2022: 2).

Daugiavaisiai nėštumai yra viena iš dirbtinio apvaisinimo komplikacijų, nes sukelia pavojų motinai bei negimusiems vaikams. Tokiais atvejais atliekama vaisiaus redukcija. Todėl „sutartyse dėl surogatinės motinystės būna įtraukiamos nėštumo nutraukimo sąlygos. Jomis siekiama įpareigoti nėščiąją nutraukti nėštumą užsakovų valia – dažniausiai siekiant panaikinti daugiavaisio nėštumo metu besivystančius vaikus arba vaisiaus negalios atvejais“ (McLatchie, Lea 2022: 3).

Surogatinės motinos po gimdymo sunkiai išgyvena vaiko atidavimą užsakovams. Nors jos yra įtikinamos, kad tai ne jų vaikai, kad jos daro gerą darbą, tačiau vaiko atskyrimas sukelia psichologinį ir emocinį stresą. Labai dažnai gimdymas baigiamas Cezario pjūviu, kad surogatinė motina neturėtų jokio kontakto su jau gimusiu vaiku. „Tačiau motinystės tikrovė ir ryšys, kuris užsi-
mezga tarp jos ir jos vaiko, yra galia, dažnai įtikinamesnė jėga už propagandos galią. Pradėdama ir išnešiodama vaiką, moteris tampa motina. Šią tiesą jos suvokia tiesiogiai ir giliai, ir jokia ideologinė retorika negali priversti jų galvoti kitaip. Nepaisant kruopštaus patikrinimo, grupinių terapijos seansų, pažado laikytis sutartyje numatyto susitarimo, surogatinės motinos persigalvoja ir nusprendžia pasilikti savo kūdikius“ (DeMarco 1987: 177–178).

Akivaizdu, kad surogatinė motinystė nėra tik asmens laisvės ar laisvės turėti vaiką klausimas. Tai yra žmogaus orumo, žmogaus kūno pavertimo preke, vaiko interesų ir apsaugos klausimas. Būtina galvoti apie reprodukcinių technologijų etiką. „Mokslas ir technologijos yra vertingi ištekliai žmogui, kai jie jam tarnauja ir skatina jo visapusišką vystymąsi visų labui, tačiau jie patys savaime negali parodyti egzistencijos ir žmonijos pažangos prasmės. Mokslas be sąžinės gali

nuvesti žmogų tik į pražūtį“ (Congregation for the Doctrine of the Faith 1987: 2).

„Šios intervencijos neturi būti atmes-
tos dėl to, kad jos yra dirbtinės. Jos liudija medicinos meno galimybes. Tačiau jos turi būti moraliai įvertintos atsižvelgiant į žmogaus asmens orumą“ (Congregation for the Doctrine of the Faith 1987: 3). Akivaizdu, kad surogatinė motinystė pažeidžia žmogaus teises ir prigimtinių moterų orumą – nesvarbu, ar už paslaugą mokami pinigai, ar ne.

Kai pora susilaukia vaikų dirbtiniu būdu, lytiškumas tampa tik biologine funkcija. Esant tokiam lytiškumo supratimui, nėra pagrindo prieštarauti surogatinėms motinoms, dirbtiniam apvaisinimui ir daugeliui kitų piktnaudžiavimų, kurie dabar siūlomi ir net praktikuojami. Toks požiūris naikina ir meilę, kuri išreiškiama fiziškai, ir gyvybę kaip dvasios, t. y. asmenų, meilės vaisių. Jei norime išsaugoti žmogaus orumą, turime atsakyti tokio klaidingo savęs supratimo (Hogan 1992: 97).

Todėl turi būti laikomasi pagrindinių principų, kuriais grindžiamos pagrindinės neatimamos žmogaus teisės, tokios kaip teisingumas ir pagarba žmogaus orumui. Mokslininkai kaip sektiną pavyzdį tarptautiniu mastu pristato Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. birželio 25 d. priimtą Rezoliuciją „Dėl visų formų surogacijos pasmerkimo“ (McLatchie, Lea 2022: 49).

IŠVADOS

Su reprodukcinėmis technologijomis ir manipuliavimu sąvokomis įsitvirtina socialinė netvarka. Tam tikra natūrali biologinių įvykių eiga jau nenulemia moters motinystės – ją lemia sutartis. Asmens

kūno redukavimas iki daikto, t. y. nuosavybės, sudaro prielaidas kūną išnuomoti ar parduoti. Tai ir vyksta surogatinės motinystės atveju. Surogacija tapo milžinišku verslu, reklamuojančiu galimybę

turėti vaiką sukuriant laisvės ir kilnumo iliuziją. Verslas susijęs su prekyba, todėl klesti prekyba žmonėmis verbuojant už pinigus tapti surogatinėmis motinomis ar kiaušialąsčių donorėmis.

Dėl galios skirtumo, kylančio iš skurdo bei riboto išsilavinimo, varžoma žmogaus laisvė, todėl informuotas sutikimas dėl surogacijos yra mažų mažiausiai sudėtingas uždavinys. Net kai kurie feministinės krypties mokslininkai surogatinę motinystę prilygina prostitucijai. Moterys pagal sutartį tampa kitų asmenų nuosavybe.

Literatūra

- Adoption and Surrogacy Choices of Colorado. 2022. Prieiga per internetą: <https://www.adoptionchoices.org/surrogacy-in-colorado/> [žiūrėta 2022 05 30]
- Bromfield N., Rotabi K. S. 2014. Global Surrogacy, Exploitation, Human Rights and International Private Law: A Pragmatic Stance and Policy Recommendations, *Global Social Welfare* 1: 123–135.
- Congregation for the Doctrine of the Faith. 1987. *Human Life in Its Origin and on the Dignity of Procreation*. Washington, D. C.: Office for Publishing and Promotion Services United States Catholic Conference.
- DeMarco Donald. 1987. *In My Mothers Womb: The Catholic Church's Defense of Natural Life*. Manassas, Virginia: Trinity Communications.
- Deonandan, Raywat. 2020. Thoughts on the ethics of gestational surrogacy: perspectives from religions, Western liberalism, and comparisons with adoption, *J Assist Reprod Genet* 37(2): 269–279. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s10815-019-01647-y> [žiūrėta: 2022 12 01]
- Elfers Isa. 2022. Alienation, Commodification, and Commercialization: A Feminist Critique of Commercial Surrogacy Agreements Through the Lens of Labor Exploitation and U.S. Organ Donation, *Hastings Journal on Gender and the Law* 33 (2): 151–185.
- Ketchum Ann Sara. 2003. Ethical Issues In Modern Medicine, Steinbock B., Arras J.D., London A.J. (eds.). *Selling babies and selling bodies*: 625–630. New York: McGraw – Hill Companies, Inc.
- May F. William. 1998. On Moral Medicine: Theological Perspectives in Medical Ethics, Lammers E.S., Verhey A. (eds.) *The Gestated and Sold*: 519–528. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company.
- Marinelli S., Del Rio A., Straccamore M., Negro F., Basile G. 2022. The armed conflict in Ukraine and the risks of inter-country surrogacy: the unsolved dilemma, *European Review for Medical and Pharmacological Sciences* 26: 5646–5650.
- McLatchie Lois, Lea Jennifer. 2022. *Surrogacy, Law & Human Rights*. ADF International. Prieiga per internetą: https://www.adfinternational.org/wp-content/uploads/2022/12/Surrogacy-Law-and-Human-Rights_digital.pdf [žiūrėta: 2022 12 05]
- Minogue Brendan. 1996. *Bioethics A Committee Approach*. Sudbury, Massachusetts: Jones and Bartlett Publishers.
- Pennings G. 2004. Reproductive Technologies: A Reader, Shannon T. A. (ed.). *Reproductive Tourism as Moral Pluralism in Motion*: 99–112. Lanham, Maryland: Rowman&Littlefield Publishers, Inc.
- Richard M. Hogan, John M. Levoir (eds). 1992. *Covenant of Love: Pope John Paul II on Sexuality, Marriage, and Family in the Modern World*. San Francisco: Ignatius Press.
- Russo Giovanni. 2005. *Bioetica Manuale per teologi*. Roma: Libreria Ateneo Salesiano.
- Singer Peter, Wells Diane. 1984. *The Reproductive Revolution*. New York: Oxford University Press.
- Stout Martha. 1990. *Without Child: A Compassionate Look at Infertility*. Wheaton IL: Harold Shaw Publishers.
- Šventasis Raštas. 1998. Vilnius: Katalikų pasaulis.